

Stanič »vidi duhove« na vrhu Velikega Kleka

Drobci iz zgodovine

Besedilo: Tanja Peterlin-Neumaier

O alpinistu Valentinu Staniču (1774-1847) in o njegovih nevarnih plezarijah po skalah, strmih stenah in pečinah, ki so mu zastirale pot do vrha, ki se ga je odločil osvojiti, vemo v glavnem iz njegovih lastnih popisov tur¹ na Hoher Göll (prvič 4. 9. 1800),² Watzmann (med 10. in 18. 8. 1800)² in Triglav (23. 9. 1808). Pri svojih gorskih podvigih je iskal nove izzive, vedno težavnejše in zahtevnejše poti do zadanega cilja in odgovore nanje. Pri vsaki turi je poskusil in se naučil nekaj novega in pri tem z njemu lastno iznajdljivostjo izboljševal svoj način plezanja. Njegov pristop do za tiste čase izredno nevarnega prostega plezanja, pri katerem se je moral zanesti le na samega sebe in na svojo spretnost – varovanje samega sebe niti ni bilo možno niti ga ni poznal – je bil uspešen samo zaradi njegovega popolnega zaupanja vase in svoje zmožnosti ter izredne volje in koncentracije, prednosti, ki tudi danes odlikujejo vrhunске plezalce.

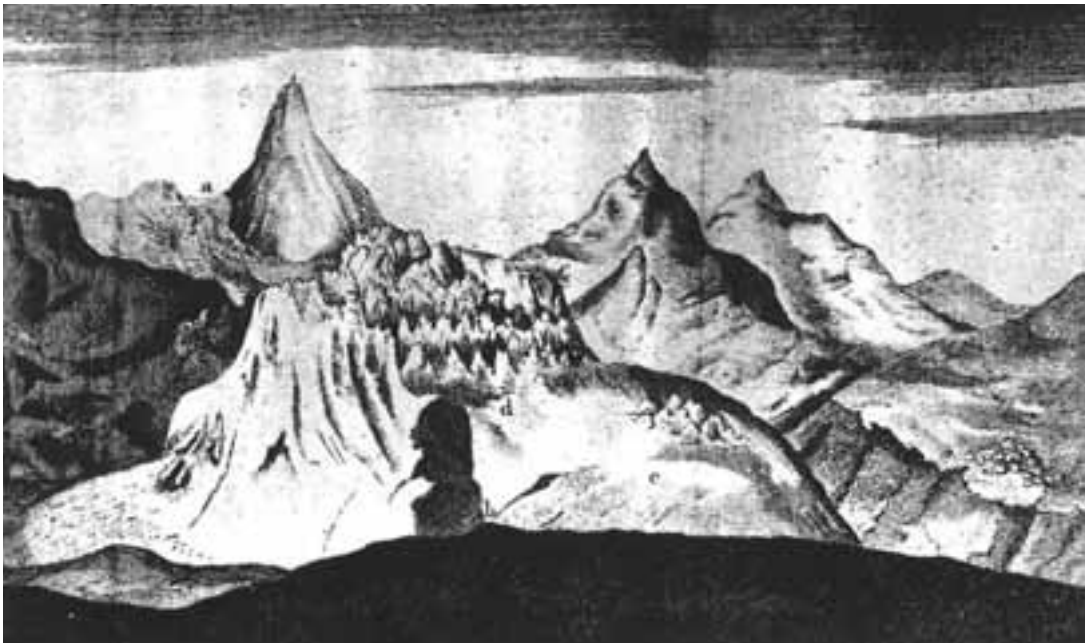
Hotel je biti prvi in boljši od drugih. Zato je le s težavo prenesel poraz in se sprijaznil z njim, tako tudi pri drugi, uspešni odpravi na Großglockner,^{3, 4} po naše Veliki Klek, ki se je je udeležil kot pomočnik svojega profesorja Ulricha Schieggga. Ta ga je vzel s seboj zaradi »njegove izredne ljubezni do potovanja po gorah«⁵ in zato, da bi mu nosil instrumente in mu pomagal pri fizikalnih meritvah, ki jih je vršil »enako dobro kot [on] sam«.⁶ Ko sta se 27. julija odprava in z njo Schiegg podala na goro, je moral Stanič po naročilu svojega profesorja ostati v Heiligenblutu (1291 m), da bi tu opravljal meritve z barometrom in termometrom. Zato ni mogel biti zraven, ko so naslednjega dne štirje kmetje – vodniki kot prvi uspešno priplezali na vrh Velikega Kleka (3798 m). A po opravljenih jutranjih meritvah Stanič ni več zdržal v dolini. Hitel je navkreber v upanju, da bo pravočasno dohitel skupino, ki se je podala na vrh, toda srečal jo je šele, ko je že sestopala. Njegovo gorečo željo, da se še tega dne sam povzpne na vrh, mu je Schiegg odbil, verjetno iz skrbi za njegovo življenje. Na vrh je smel iti šele naslednjega dne skupaj s kmeti – vodniki, katerih naloga je bila postaviti pozlačeni železni križ in strelodod. Po Staničevem navodilu so ti nedaleč od mesta, kjer so že prejšnjega dne začeli v živo skalo vrtati luknjo za skoraj štiri metre visoki križ, zakoličili v približno dva metra globok, zelo trd sneg 7-8 klafter⁷ (13-15 m) dolgo komarčo, ki je ostala od lanskoletne odprave v škrbini med Malim in Velikim Klekom, da obesi nanjo svoje instrumente. Razočaran, da mu ni uspelo priti na vrh istega dne kot prvoprstopnikom, in navajen plezanja na lesene drogove⁸ je iskal in našel zadoščenje v tem, da je splezal nanjo.

Da je storil nekaj tako lahkomišelnega, ga je morala zapustiti njegova običajna preudarnost, ki ga je spremljala pri vseh še tako zahtevnih in vratomolnih plezarijah. Vprašanje je, ali je sploh za trenutek pomislil, v kakšno nevarnost se podaja. Edina misel, ki jo je verjetno imel, je bila zavest, da je splezal ne samo više od vseh, ki so prišli pred njim, temveč tudi više od vrha samega. Pri tem je tvegaj svoje življenje. Če bi se komarča pod njegovo težo zamajala ali izgubila oporo, bi bil zletel v globino in mrtev obležal nekje pod strmimi pečinami. Kmetje – vodniki, ki niso imeli nobene ambicije razen te, da s svojim delom zaslužijo denar, so se drugače kot on zavedali nevarnosti. Zato se jim je zdelo njegovo početje nenaravno, če ne celo nadnaravno.

Ta občutek je vsekakor dobil udeleženeec odprave Franz Joseph Orrasch (1756-1813) iz pripovedovanj očividcev. Sam tega dne ni videl ne Staničevega plezanja na komarčo ne skoraj ničesar drugega, kajti prejšnjega dne je na vrhu Malega Kleka prepogosto in predolgo gledal v sonce. Pri tem si je poškodoval oči, tako da je trpel strašne

bolečine in je le malo manjkalo, da ni za vedno izgubil vida. Bil je župnik v Döllachu, danes Dellach/Dolje v Dravski dolini, in za tiste čase izredno razgledan človek, odličen opazovalec dogodkov in ljudi. Po končani odpravi je v svojem poročilu za škofa Salma izvrstno karakteriziral skoraj vse udeležence, med njimi tudi Staniča. Po njegovem mnenju je bil ta edini pravi in goreči alpinist odprave. A najbolje je, če pripoveduje sam.

»Študent Stanič, ki ga je profesor Schiegg pripeljal s seboj, ima vse lastnosti za vzpenjanje na nevarne gorske višine. Dne 29. julija je zbudil kmete, šel z njimi na vrh in bil zraven, ko so postavili in pritrdili križ. Na komarčo, ki so jo zabili v skalnato špico, je splezal tako visoko, kot je mogel. Nakar je iztegnil še glavo kvišku. Kmetje so se prestrašili; niso vedeli, ali hoče ta človek poskusiti narediti salto mortale gor v nebo ali hoče pričarati rodovitno dež na njihova požgana polja ali želi iz nebes vonjati plemenito dišavo Gospoda? Opazovali so zdaj študenta Staniča in njegove kretnje, gledali zdaj v nebo, zdaj boječe okoli sebe in čaka

*Pogled na Großglockner/Veliki Klek z vzpetine vzhodno od potoka Fleiß: v ospredju je ledenik Pasterze (c, d), zadaj sta prikazana Veliki in Mali Klek (s križem) kot en sam vrh. Bakrarez, narejen po prvi odpravi na Klek leta 1799, priloga v *Jahrbücher der Berg- und Hüttenkunde*, ur. K. M. E. Moll, IV. del. Salzburg, 1800.*

li, kakšno coprnijo bo pričaral njegov hokus pokus.

Srčno mi je žal, da nisem mogel videti spakovanj obojih. Risbo tega dogodka, vrezano v baker, bi se dalo prodati v več tisoč odtisih. Kmetje bi jo imeli za novo Jakobovo lestev. Kako bi je bil vesel marsikateri reven tiskar, ki zdaj novači pisarje, da zaposli svoje stroje.

Kmetje bi temu človeku vse verjeli, če bi jih hotel iz zraka debelo nalagati. Če bi skozi zobe mrmral nekaj nerazumljivega in jim javil, da vidi duhove, da jih je zaklel, jim rekel, kako bo Bog v kratkem kaznoval gosposko – bi bil to zanje drugi evangelij. Sami so mu dali povod, kajti spraševali so ga, kaj tam zgoraj počne ali hoče? Pošteni fant jim sploh ni odgovoril.

Sele ko so vsi zapustili Klek in se že odpravili, je bil prepričan, da »se letos ne bo nihče iz skupine več povzpel na Klek«, in je povedal dogodivščino o plezanju na komarčo na Kleku. Dostavil je, da je to napravil zato, da se ne bi na Kleku nihče iz skupine povzpel višje od njegove glave. Samo zato, da ne bi mogel nihče ponoviti njegovega dejanja, je zamolčal svoj namen. Razen tega nam je zagotovil, da se mu je zdel zrak na Kleku tako oster, kot si ni mogel predstavljati, ker se ga je kmalu potem, ko je bil na vrhu, lotila neke vrste omotica. O tej omotici bi lahko spet razmišljali. Nekateri so menili, da je je bil kriv zrak in njegov ustroj, drugi spet, da je je bila kriva utrujenost, tretji pa, da je bilo krivo to, da se je drznil podati brez toplega zajtrka v take višine in na poznano ostri zrak.

Menim, da imajo vsi prav, če pomislimo, da so vse te okoliščine istočasno vplivale na eno in isto osebo. Četudi se je Stanič lahko vzpenjal in četudi na njegovem obrazu ni bilo videti sledov utrujenosti, se mu je vendar zelo prilegel počitek do večera.«⁹

Literatura:

¹ Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah, ur. Stanko Klinar. PZS, Ljubljana, 2000.

² Bayerisches Hauptstaatsarchiv, München. Akten des Bayerischen Landesvermessungsamtes: Nr. 4022: Barometrische Höhenmessungen im Salzburgischen von Herrn Prof. Schiegg und Höhen Messungen in Bayern 1799-1812.

³ Tanja Peterlin-Neumaier: Grossglockner praznuje 200-letnico. Planinski vestnik 100: str. 304-309, 2000.

Vršni del Grossglocknerja (Foto: Janez Jarc)

⁴ Tanja Peterlin-Neumaier: Zamolčani slovenski veleturist. K članku v Planinskem vestniku 101: 410-411, 2001. Planinski vestnik 101: str. 455-456, 2001.

⁵ Sigismund von Hohenwart: Tagebuch des Herrn Sigmund von Hohenwart, Generalvicars des Herrn Fürstbischöfes von Gurk; geschrieben auf seiner Reise nach dem Glockner im Jahre 1800, v: Reise auf den Glockner, ur. J. A. Schultes, 1. knjiga, 2. del. Wien 1804. Str. 196-258, tukaj str. 213.

⁶ [Ulrich] Schiegg: Schreiben des Hrn. Prof. Schiegg in Salzburg, an den Herausgeber über seine Reise auf den Berg Grossglockner: (*) heil. Blut am 31. Jul. 1800, v: Jahrbücher der Berg- und Hüttenkunde, ur. K. E. Moll, V del. Salzburg, 1801. Str. 403-417, tukaj str. 412.

⁷ [Johann Zopoth]: Tagebuch einer Reise auf den bis dahin unerstiegenen Berg Groß-Glockner an den Gränzen Kärntens, Salzburgs und Tirols im Jahre 1799, v: Jahrbücher der Berg- und Hüttenkunde, ur. K. E. Moll, IV. del. Salzburg, 1800. Str. 161-224, tukaj str. 195.

⁸ D[avid] H[einrich] Hoppe's Selbstbiographie, ur. dr. A. E. Fürnrohr, v: Botanisches Taschenbuch für die Anfänger dieser Wissenschaft, Regensburg 1849, str. 1-327. Poglavlje Stannig, str. 311-317. Slovenski prevod v knjigi Valentin Stanič, str. 133-135.

⁹ [Orrasch, Franz Joseph]: [Pisma o odpravi na Klek], v: Marianne Klemun, ... mit Madame Sonne konferieren. Die Glockner-Expeditionen 1799 und 1800. Das Kärntner Landesarchiv 25, Klagenfurt, 2000. Str. 278-361, tukaj str. 351-352. ●